

Udvikling i landdistrikter og landsbyer

ARTIKELSAMLING

Indhold

4 Udkant i udvikling – det positive fremtidsbillede

Jesper Bo Jensen, fremtidsforsker, ph.d.

8 Bæredygtige udviklingspotentialer i udkantsområderne

Anders Ulrich, business manager, Rambøll Management

13 Naturkvaliteter som udviklingspotentiale

Gertrud Jørgensen, forskningschef,
Vibeke Nellemann, seniorrådgiver,
Jørgen Primdahl, professor,
Center for Skov, Landskab og Planlægning, KVL

21 Oplevelsesøkonomi og kulturarv

Thomas Martinsen, direktør, Bygningsskulptur Danmark

25 Landsplanredegørelsen 2006 og landsbyernes fremtid

Bue Nielsen, geograf, Landsplanområdet, Skov- og Naturstyrelsen

Forord

De yderste områder i Danmark er blandt Danmarks smukkeste områder med natur- og kulturværdier af stor betydning. Men samtidig er mange af områderne præget af tilbagegang. I takt med at de primære erhverv som landbrug og fiskeri forandres og effektiviseres, ændres også rammerne for livet i landdistrikterne. De unge flytter væk, det er vanskeligt at skabe nye job, og et faldende befolkningstal gør det svært at opretholde et tilfredsstillende serviceniveau.

Derfor er der brug for en ekstra indsats for at fremhæve randområdernes særlige kvaliteter og skabe en positiv udvikling i disse områder. Hensigten er ikke, at landdistrikterne og landsbyerne skal konkurrere med de større byer, hvad angår tilflytning og vækst. Målet er i stedet at fremhæve og understøtte randområdernes særegne egenskaber og kvaliteter og derved skabe værdifulde rammer og gode livsvilkår for de, der vælger at besøge eller bosætte sig på landet. Fokus må rettes mod det særlige ved landdistrikterne. Det som ikke kan findes, bygges eller skabes i og omkring de større byer.

Ønsket om at bidrage til en positiv udvikling i Danmarks udkantsområder er baggrunden for, at Realdania har valgt at iværksætte projektet Landdistrikter og Landsbyer. Målet er at vise nye veje til en positiv udvikling i landdistrikterne og landsbyerne.

Som et resultat af projektets første fase foreligger rapporten "Landdistrikter og Landsbyer – ny dynamik i Danmarks yderområder", der blev drøftet ved en konference i juni 2006 i Han

Udkant i udvikling – det positive fremtidsbillede

JESPER BO JENSEN, FREMTIDSFORSKER, PH.D.

Udkantsområderne i Danmark er alle præget af tilbagegang, når vi ser på en række faktorer, der kan sammenlignes landet over: indbyggere, andel af unge og yngre i befolkningen, uddannelsesniveau, andel beskæftigede i de nye erhvervsmæssige vækstområder, offentlige serviceinstitutioner og huspriser. Der er med dette generelle, overordnede perspektiv ingen ende på de dårlige indikatorer. Men det er et forkert syn at lægge på geografiske områder i Danmark, der aldrig vil komme til at ligne København eller Århus. Alle andre områder i Danmark er med disse briller på sakket agterud i udviklingen – også Vejle og Ringsted er bagefter.

For at se potentialet og skabe en vision om fremtiden i udkantsområderne må vi vende perspektivet. Udkantsområderne bliver aldrig som Århus Midtby eller Frederiksberg. Man vil aldrig få en erhvervs- eller befolkningssammensætning, der ligner. Det er heller ikke meningen. Landdistrikterne og de små landsbyer skal ikke være et mini-Danmark, men derimod nogle områder, der udvikler sig i en anden retning end de tæt befolkede dele af landet. Man skal gå fra at være en udkant til at være *den anden kant*: Modvægten til de to store metropoler der vil udgøre tyngden i Danmark i fremtiden.

For at vende perspektivet kan vi se på, hvad udkanterne har at tilbyde, som ikke kan findes i metropolerne:

- Tid.
- Rum og plads.
- Fred og ro – fravær af larm og støj.
- Natur og renhed.
- Sikkerhed – fravær af ukendte eller ukontrollable risici.

Tid, rum og plads samt fred og ro findes på landet og i landsbyerne i modsætning til metropolerne,

hvor både tid, rum, plads og ro er en mangelvare, der eksempelvis betales dyrt for i forbindelse med bosætning. En stor villa med en stor have tæt på centrum i et roligt kvarter er noget af det dyreste på ejendomsmarkedet i København. Natur og renhed kan slet ikke findes i storbyerne. På trods af forsøg med byøkologi er levealderen i eksempelvis København noget lavere end i resten af landet – blandt andet på grund af en høj luftforurening. Renhed hører også de mindre samfund til, mens metropolerne er præget af slid, støj og møg. Små enklaver i storbyen med disse kvaliteter er meget efterspurgt. Endelig kan storbyen ikke levere sikkerhed i form af fr

inden for service og turisme. På turismeområdet er det især sket ved at videreudvikle turisme og tilføje mange nye oplevelselementer for dagsturisten, weekendturisten og deltidsbeboerne i området. Service er især rettet mod deltidsbeboere og tilflyttede seniorer på pension. Mange mennesker arbejder kun i området i høj- og mellemsæsonen inden for turisme og oplevelser. Nogle af dem er deltidsbeboere, andre tager kun ophold i området i højsæsonen, andre igen er tilflyttere.

I fremtidens udkantsområder er det i orden at skabe arbejdspladser, der kun eksisterer en mindre del af året. Alternativet er ingen arbejdspladser.

Fremtidens beboere i udkantsområderne

Den eneste mulighed for at vende affolkning af landdistrikterne og landsbyerne og tilbagegangen i byerne er blevet benyttet. I fremtidens udkantsområder kan man frit købe eller leje sin anden eller tredje bolig. Ønsker man et nedlagt landbrug, familien kan bo i nogle uger om året, er det tilladt at købe sådan et. Husene i landsbyerne kan også være beboet på deltidsbasis, og der er meget friere muligheder i sommerhusområderne for at erhverve almindelige huse til at bo på deltid.

Udkantsområder kan på den måde få maksimalt udbytte af tendensen til at have mere end en bolig. I dag er boligforbruget pr. person i Danmark på ca. 54 m². Det er vokset kraftigt de seneste 40 år og forventes at fortsætte med at vokse. De bestående boliger bliver større, men nok så vigtigt er, at boligforbruget stiger gennem erhvervelse af den anden og den tredje bolig. En moderne familie vil om nogle år måske råde over en primær bolig i en af metropolerne, måske en feriebolig i Danmark eller udlandet samt en bolig, familiens medlemmer kan trække sig tilbage til, når der er brug for mere af den nye

luksus – tid, ro, plads, natur, renhed og sikkerhed. Denne anden eller tredje bolig vil blive benyttet mere end et traditionelt sommerhus og kan dermed danne basis for deltidsbeboelse i udkantsområderne. Da mange typer af job allerede i dag og i endnu højere grad fremover vil give mulighed for at fjernarbejde i kortere perioder, vil det ikke blot blive sommergæster, men en ny slags egentlige indbyggere – blot på deltid.

Deltidsbeboere og sommerhusejere vil i mange tilfælde ved indgangen til seniortilværelsen blive faste beboere. Dertil kommer, at udkantsområderne skal tiltrække helt nye tilflyttere til en god seniortilværelse. Det kræver fokus på både offentlig service og muligheder for at købe privat service. Tilflyttere fra de tætbefolkede områder i Europa f.eks. Holland er en oplagt mulighed for at tiltrække flere beboere.

Landsbyerne i udkantsområderne vil i fremtiden med en forskønn

Bæredygtige udviklingspotentialer i udkantsområderne

ANDERS ULRICH, BUSINESS MANAGER, RAMBØLL MANAGEMENT

Historien har vist os, at gamle lokalsamfund forgår og nye opstår. Sådan har det altid været. Den infrastrukturelle, samfundsøkonomiske og teknologiske udvikling har igennem århundreder flyttet rundt på mennesker og skiftevis skabt og opløst indbyggerkoncentrationer. I dag er udkantsområderne særligt udsatte og forbigås af den udvikling, som kendetegner andre områder i landet. Udkantsområderne mister kadence, og udviklingsforudsætningerne synes at erodere. Absolut eller relativ tilbagegang bliver kendetegnende.

I den globaliserede verden flyder kulturerne sammen mere end nogensinde. Nye strukturer bevirker, at den geografiske – eller stedbundne – diversitet udvandes og erstattes af en diversificering i andre dimensioner. Derfor er der noget uigenkaldeligt ved en civilisations forfald, når kulturerne, historierne, traditionerne, dialekterne og minderne toner langsomt ud. Vi føler os kulturmæssigt fattigere, selvom vi ved, at nye kulturer hele tiden opstår.

Problemet ligger ikke i, at landområder ikke er befolkede, det har vi det såmænd godt nok med. Ubeboet natur anses sågar for at være en ressource i dag. Det er selve affolkningen og forfaldet, der skræmmer, også selvom historien fortæller os, at forfald et sted næsten hænger uløseligt sammen med udvikling et andet. Vi ønsker helt naturligt ikke at være en del af forfaldet, og i det moderne velfærdssamfund bryder vi os heller ikke om at blive konfronteret med forfaldet.

Til trods for at respekten for 'det der var' sidder i de fleste af os, er den markedsdrevne, teknologiske udvikling i besiddelse af en mekanisk kynisme, som vi vanskeligt kan styre. Den udvikling, som vi ser i udkantsområderne, er en konsekvens af globaliseringen. I vores iver for at nedrive handelsbarrierer,

effektivisere markedsøkonomien og udjævne indkomstdistributionen har vi været med til at skabe det globale marked. Det er et valg, vi alle har været med til at tage for at styrke velfærden.

I denne globale verden intensiveres konkurrencen løbende. Set i europæisk sammenhæng er det ikke blot landsbyer i udkantsområder, der har været udsatte, men også storbyer, som ikke har haft forudsætningerne for eller evnerne til at tilpasse sig globaliseringens vilkår.

- Rigelig risikovillig kapital. Det er væsentligt, at indsatserne hviler på et fuldbyrdet grundlag. Risikovilligheden betyder ikke, at man giver køb på afkastkravet, om end det vil optræde i noget mere langsigtet perspektiv, end der normalt forbindes med investeringer. For at den fundamentale ændring kan indtræde, er indsatsernes omfang afgørende. Er ressourcerne utilstrækkelige, risikerer indsatserne at grundstøde længe inden, deres potentiale er indfriet.
- Opbakning og appeal. En bred folkelig opbakning er ønskelig. Hvis ikke den tilstræbte udvikling er i rimelig overensstemmelse med ønskerne i lokalbefolkningen, har indsatsen et ualmindeligt dårligt udgangspunkt. Hvad der dog er endnu mere væsentligt, er den almene appeal. På grund af den nuværende økonomiske situation i udkantsområderne vil bæredygtigheden hovedsageligt bero på en ressourcetilførsel (mennesker, kapital og viden) udefra, og derfor er det afgørende, at indsatsen har – hvis ikke en international appeal – så i det mindste national appeal. Der skal skabes en fornyet og markant interesse for, at ressourcerne – af sig selv – strømmer til området udefra.
- Ændret plankultur. En regional oplødning af den klassiske planlægningskultur som i de seneste årtier med rette har haft tyngdepunktet i at begrænse de uhensigtsmæssige konsekvenser af vækstsamfundet. I forhold til udkantsområderne skal tyngdepunktet flyttes mod at muliggøre vækstinitiativer frem for at hindre dem.
- Udgangspunkt i egne styrker. Ved at vende fokus fra hvad man har mistet og forbigået til i stedet at være rettet mod de muligheder, egne styrker rummer, er den halve succes allerede skabt. Det

handler om selv at sætte dagsordenen og spille med i det spil egne forudsætninger tillader. Fortaber man sig i den ulige kamp med storbyerne og vækstcentrene, fastlåses man i en blindgyde.

- Fremadrettet fokus. Der skal være fokus på fremadrettede initiativer, som er i harmoni med tidens tendenser. Landsbyernes fremtidige eksistensgrundlag skabes ikke gennem bevarelse af kulturarven, sammenhængen er i princippet omvendt. Landsbyernes eksistensgrundlag er nødt til at være i tråd med tid og tendenser. Kulturarven kan være med til at højne attraktiviteten, men tilvejebringer ikke af sig selv den bæredygtige, økonomiske aktivitet. Fokus skal først og fremmest være på det, der aktivt kan give næring til en revitalisering af landsbylivet.

I rapporten "Ny dynamik i Danmarks yderområder" (Realdania, 2006) er oplyst

ren i områder med lav befolkningstæthed. Denne vision har bragt forskerne og den teknologiske udvikling ud i landdistrikterne, og den internationale interesse er massiv.

Herhjemme er der etableret og projekteret flere store produktionsanlæg for flydende biobrændsel. Principielt kunne et eller flere af disse anlæg være placeret i udkantsområderne.

Motorvej/højhastighedstog

Danmark er et lille land, og vi pendler som aldrig nogensinde før. En tidssvarende, fysisk infrastruktur med forholdsvis bekvem adgang til motorvej og bane kan gøre en afgørende forskel. Den planlagte motorvej mellem Odense og Svendborg, hvoraf den første etape snart åbner, har allerede haft en tydelig effekt på regionen. Flere landsbyer i regionen melder, at affolkningen er standset, og der kan konstateres en positiv befolkningstilvækst. Samtidig fungerer den forbedrede infrastruktur som et befriende åndehul for lokalbefolkningen. Fornemmelsen af ikke længere at være afskåret omverdenen giver i sig selv anledning til positiv stemning og fornyet gå-på-mod.

Bæredygtigheden ligger ikke alene i de prioriterede indsatser, man iværksætter. Det afhænger også af, hvorledes de iværksættes. Ideen om et regionalt udviklingsselskab forekommer oplagt, men setuppet skal være rigtigt. Selskabet bør være i besiddelse af en betydelig økonomisk gennemslagskraft og være frigjort af komplicerede beslutningsprocesser. Med statens successivt regionens og kommunernes rolle som de væsentligste bidragsydere taler erfaringerne fra udlandet for anvendelsen af armslængdeprincippet i forhold til det politiske system. Der skal være tale om en resultatorienteret og handlekraftig enhed, som skal styres efter sit etablerings-

formål, men i øvrigt handle frit inden for dette og i tæt samarbejde med de øvrige kapitalkilder, der er til rådighed. Samtidig bør langt den overvejende del af kapitalanvendelsen have karakter af investeringer med eksplicit formulerede og målbare afkastkrav frem for bevillinger af tilskud. Dette vil sikre et udtalt resultatfokus i de projekter, der prioriteres.

De bæredygtige udviklingspotentialer er til stede, og med den rette og tilstrækkelige indsats kan de også indfries. Spørgsmålet er, i hvilken udstrækning man er indstillet på at forfølge potentialerne. Men for at kunne afgøre dette, er man først og fremmest nødt til meget præcist at afklare det egentlige formål med at revitalisere udkantsområderne. Svaret på dette spørgsmål er i virkeligheden det mest afgørende i forhold til vurderingen af bæredygtigheden i de enkelte udviklingspotentialer.

Referencer

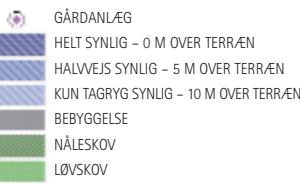
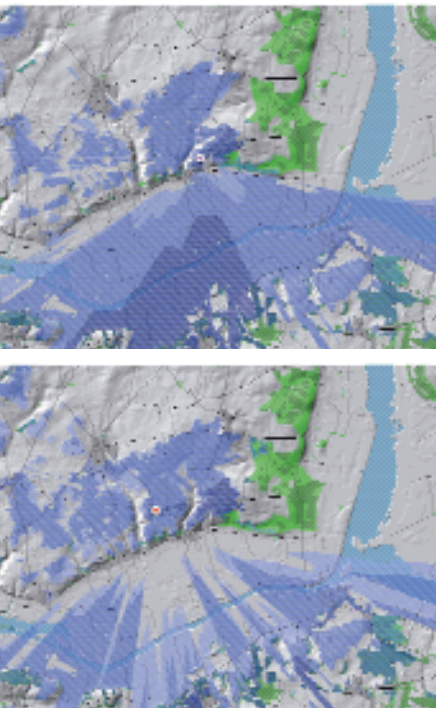
den enkelte by i dag er mere afhængig af sammen-
spillet med andre byer end af det omgivende land-
brug, men dette betyder ikke, at byen er uafhængig
af det åbne land som sådan.

Disse tendenser synliggøres bl.a. i de kortbilag, der er
udarbejdet i forbindelse med Landsplanredegørelse
2006, og som ret klart viser, at der tegner sig to stor-
by-regioner i Danmark (København/Sjælland og
Århus/Østjylland), som vokser økonomisk og
befolkningsmæssigt. Befolkningstilvæksten er størst i
det østjyske område fra Viborg til Fredericia og på
hele Sjælland. Det samme gælder tilvæksten i
arbejdspladser, der dog koncentrerer mere omkring
de regionale centre. Prisstigninger i parcel- og ræk-
kehuse har fra 2000-2005 været stærk i de smukke,
kystnære og efterhånden også 'bynære' kommuner i
udkanten af Sjælland og omkring andre større byer
(Miljøministeriet, 2006). Prisniveauet påvirker også
landbrugsejendommene, viser undersøgelser fra
Danmarks Jordbrugsforskning, hvor priserne på stue-
huse er markant højest i bynære områder og særligt
i de større byers opland (Kristensen m.fl., 2005).

Drivkraften i denne udvikling er formentlig vores evne
og vilje til at rejse længere i det daglige, kombineret
med et mere specialiseret og kompliceret arbejdsmar-
ked. Det er dokumenteret gennem gentagne pend-
lingsundersøgelser udført af Miljøministeriet. Hoved-
tendensen i disse er, at pendlingsoplandene, dvs. det,
der kan betragtes som sammenhængende
arbejdsmarkeder, er blevet ganske markant større gen-
nem de seneste 20 år. Mens et pendlingsopland tidli-
gere typisk var knyttet til de større købstæder, dækker
de sammenhængende pendlingsoplande nu adskillige
købstæder. Igen fremtræder særligt hele Sjælland som
et storkøbenhavnsk pendlingsområde, ligesom det
østlige Jylland fremtræder som et sammenhængende
område (Miljøministeriet, 2006).

Disse statistiske billeder betyder naturligvis ikke, at
hele Sjælland og Østjylland er dækket af by i bebyg-
gelsesmæssig forstand. Der er masser af åbent land,
landdistrikter og landsbyer, der imidlertid synes at
indgå i den bymæssige kontekst. Landbrugets struk-
turudvikling med stadig færre produktionsejendom-
me bidrager formentlig til denne udvikling i og med,
at mindre landbrugsejendomme og huse i landsbyer
overgår til ejere, der essentielt er bymæssigt orien-
terede, men som ser en bolig i det åbne land som et
attraktivt alternativ til en bybolig. Dette er doku-
menteret både som generel tendens og på case-
niveau

Synlighedsanalyser for gårdudflytning ved Albæk, der viser konsekvenser for Randers Fjord-landskabet ved udflytning af gårdene til hhv. overkanten af den gamle havskrænt eller den bagvedliggende landbrugsflade.

parterne og mangel på adækvate planværktøjer til at kunne gennemføre en bedre planlægning, der kan koordinere lokalområdets udvikling og tilgodese landskabskvalitet, kulturmiljø samt produktions- og nabointeresser (Nellemann m.fl., 2004). Arbejdet har også vist, at der er stor forskel på konsekvenserne af alternative måder at udflytte landbrugsbygningerne på, ikke mindst med hensyn til synligheden i og spillet med landskabet. Ved hjælp af landskabskaraktervurdering og helhedsorienterede, lokale områdestrategier er der mulighed for at optimere spillet mellem landbrugsbygninger og landskab også i relation til nærliggende boliger/landsbyer, særligt hvis man også arbejder med andre tiltag til ændring eller forbedring af naturkvaliteten, f.eks. skovrejsning.

Boligudbygning i form af udstykning af større eller mindre parcelhuskvarterer i tilknytning til landsbyer er en strategi, som bør bruges med varsomhed. Dels, som nævnt ovenfor, af hensyn til byregionernes samlede sammenhæng og pendlingsniveauet, dels fordi selv større udstykninger næppe er nok til at opretholde en allerede hensygnende service. Men også fordi større udstykninger kan ødelægge de kultur- og naturværdier, der findes i og omkring landsbyen: De kan bryde forbindelsen mellem landsby og landskab eller direkte skæmme eksisterende landsbykvaliteter. I eksemplet fra Albæk er en parcelhusudstyknin placeret på en bakketop lige over landsbyen, med god udsigt over Randers Fjord. Fint for de nye indbyggere, men ikke nødvendigvis for beboerne

måde amternes og kommunernes forskellige planlægningskulturer kan kombineres bedst muligt. Dette gælder bl.a. relationerne mellem landsbyerne og de omgivende landskaber, ligesom det mere generelt gælder bynære områder, som hidtil har befundet sig i et vakuum mellem amternes (overordnede) planlægning for det åbne land og kommunernes byorienterede kommuneplanlægning. I denne sammenhæng er det nødvendigt at huske, at den fysiske planlægning kun er ét af mange reguleringsinstrumenter, der påvirker udviklingen i det åbne land. Landbrugslov, skovlov og husdyrbrugslov lægger nogle grundlæggende rammer for bedrifterne, deres størrelse og anvendelse, arealernes bevoksning og minimale pleje. Miljømålsloven stiller krav til staten om planlægning for naturværdier og til kommunerne om handling, pleje m.v. Og – ikke mindst – er EU's fælles landbrugspolitik og landdistriktspolitikken et meget væsentligt håndtag, når det gælder om at påvirke udviklingsretningen og sikre naturværdier i landbrug og landskab, alene fordi der er så enorme mængder af penge involveret. Så selv om planlægningen for det åbne land er et vigtigt, nyt virkemiddel i kommunernes udviklingsstrategier, er planloven kun en lille brik i det samlede reguleringsbillede.

	REGIONPLAN	KOMMUNEPLAN
Mål	Beskyttelse af natur-, produktions- og kulturværdier i landskabet.	Benyttelse af arealer til formål, der tjener byens udvikling og befolkningens vel.
Skala	Regionale hensyn.	Byen og kommunen.
Metode	Retningslinjer og udpegninger for sektorinteresser som grundlag for enkeltsagsbehandling og støtte-tildeling.	Mål og visioner, sammenfattende planlægning, rammer for lokalplaner, partnerskaber.
Borgerinddragelse	Fokus på lodsejere og andre stakeholders i planlægningen.	Fokus på offentligheden og lokale borgere i planlægningen.

Herudover er der væsentlige forskelle i plankulturerne mellem regionplanlægningen og kommuneplanlægningen – forskelle som det er op til de nye kommuner både at favne og at udvikle til gavn for både by og landskab i en integreret planlægning. Nedenfor er sammenfattet de væsentligste forskelle, hvad angår mål, skala og metoder: Kommunerne er nødt til at øve sig i at fokusere på de beskyttelsesbehov, som de nu skal varetage ved siden af de mere traditionelle benyttelsesønsker. De er nødt til at tænke i regionale sammenhænge på tværs af kommunerne, fordi landskabshensyn ofte har en regional karakter. Og de er nødt til at sætte sig grundigt ind i de styrings- og reguleringsmidler, der findes for det åbne land, og tænke i deres samspil med den fysiske planlægning, herunder at forstå og samarbejde med de lodsejere, der forvalter landskabet i praksis.

Det er kommunerne, der gennem planlægning skal sørge for, at natur- og landskabskvaliteter

funktionelle, hvor opgaven er at få landbrug, skovbrug, friluftsliv, bosætning samt natur- og kulturværdier til at spille sammen i velfungerende og attraktive landskaber.

Referencer

Andersen, E., Møller Madsen, L. og Höll, A. (2003): *Planlægning og miljøvurdering af støtteordninger i det åbne land*. Miljøministeriet, Forskningscentret for Skov & Landskab, By- og Landsplanserien 19-2003.

Caspersen, O. H., Nellesmann, V. (2005): *Landskabskaraktermetoden – et kompendium*. By- og Landsplanserien nr. 23, Skov & Landskab, Hørsholm, 2004.

Højring, K. og Caspersen O. H. (1999): *Landbrug og landskabsæstetik*. Forskningscentret for Skov & Landskab.

Jensen, F. S. og Koch, N. E. (1997): *Friluftsliv i skovene 1997/77 – 1993/94*. Skov & Landskab, Hørsholm.

Jensen, F. S., og Skov-Petersen, H. (2002): *Tilgængelighed til skov – hvad betyder det for publikums besøg?* – I: Christensen, C. J. & Koch, N. E. (red.), (2002): Skov & Landskabskonferencen 2002. Center for Skov, Landskab og Planlægning, Hørsholm. S. 175-181.

Jensen, F. S. (2003): *Friluftsliv i 592 skove og andre naturområder*. Skov & Landskab, Hørsholm.

Jensen, F. S., Koch, N. E. og Tvedt, T. (2005): Forskning giver friluftsliv bedre muligheder. – I: Andkjær, Søren (red.), (2005): *Friluftsliv under forandring – en antologi om fremtidens friluftsliv*. Forlaget Bavnepanke. S. 224-242.

Koch, N. E. (1978): *Skovenes friluftsfunktion i Danmark. Del I. Befolkningens anvendelse af landets skove*. Det forstlige forsøgsvæsen i Danmark.

Koch, N. E. (1980): *Skovenes friluftsfunktion i Danmark. Del II. Anvendelse af skovene regionalt betragtet*. Det forstlige forsøgsvæsen i Danmark.

Kristensen, I. T. m.fl. (2005): *Geografisk variation i nøgleparametre for dansk landbrug*. Danmarks JordbrugsForskning.

Fire scenarier for kommunernes muligheder i oplevelsesøkonomien

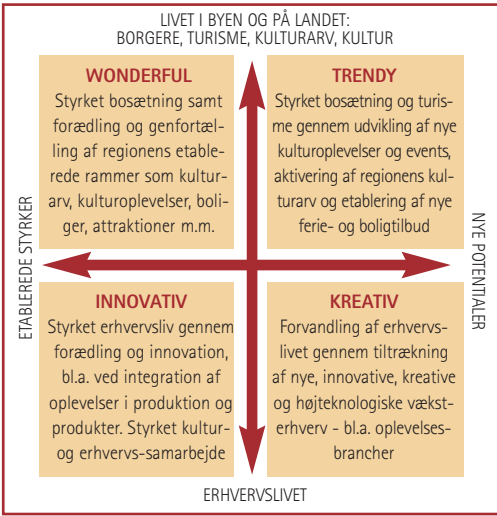
Kommunerne og regionerne kan med fordel beslutte, om oplevelsesøkonomi især skal styrkes med udgangspunkt i *byen/regionen* (med fokus på borgere, turisme, kultur og kulturarv) eller med fokus på *erhvervslivet* – selvom de to naturligvis hænger sammen og supplerer hinanden godt.

Tilsvarende er det vigtigt at overveje, om indsatsen skal fokusere på at styrke det *etablerede* grundlag eller på at *skabe nyt*. Det giver fire generelle scenarier for landdistriktsudvikling med afsæt i oplevelsesøkonomi som vist i figuren på denne side (Figur 1).

Det er muligt at kombinere flere af de fire tilgange – men det er krævende. Og en fælles bevidsthed om, hvilken eller hvilke af de fire tilgange, der er målet for indsatsen, er et godt udgangspunkt for en visions- og strategiproces.

Scenarierne *Wonderful* og *Trendy* har fælles fokus på byen, landsbyen, landskabet, området m.m., om

Figur 1.

end på forskellig måde. Scenarierne *Innovativ* og *Kreativ* har derimod forskelligt fokus på forskellige grene i erhvervslivet.

I et regionalt/lokalt perspektiv kan oplevelsesøkonomien udtrykkes i de fire scenarier, som er uddybet i figuren øverst på næste side (Figur 2).

Figuren illustrerer, at oplevelsesøkonomi både kommer til

turarven er stedspecifik og sted-bunden. Udviklingsmulighederne er større, når der tages udgangspunkt i noget lokalt, unikt eller oprindeligt og autentisk. Som kommune, der ønsker at gøre kulturarv til en af udviklingsstrategierne i oplevelsesøkonomien, handler det om at genopfinde og fortælle lokale historier, der skaber fællesskabsfølelse. Som retningsgiver for en moderne kommunal kulturarvsstrategi er følgende 10 overvejelser vigtige:

1. Forbrugere elsker utraditionelle og hybride installationer – derfor gør det ikke noget, at kulturarven bringes i spil på utraditionel vis.
2. Brug kulturarven aktivt. Hvor det tidligere var nok, at kulturarven blot var der og kunne betragtes, så skal den i dag helst facilitere en form for interaktion med brugeren. Kulturarven skal være kreativ.
3. Det er godt at satse på sammensatte kulturarvstilbud, dvs. tilbud, hvor mere end én oplevelse/seværdighed kan markedsføres samlet.
4. Det er godt at satse på det unikke i markedsføringen af kulturarv.
5. Storytelling er et vigtigt element i brugen af kulturarv. Det betyder, at kulturarvsobjektet skal formidles i en sammenhæng.
6. I udviklingen og brugen af kulturarv som et lokalt brand betyder forankring og ejerskab meget for succesraten.

7. Der er oftest mindre brug for fyrtårne eller flagskibe end bred, velfunderet kulturarv, når der skal skabes vækst.
8. "What you need is a strong man!" Det kræver, at én person udnævnes til autoritet og tør at blive ved med at stå ved denne rolle og tage ejerskab. Der er brug for en gennemgående fakkeltænder gennem længere tid!
9. Brugernes viden om kulturarven er vigtig. Jo større viden brugerne har, desto større er betalingsvilligheden.
10. Der skal være stærk, politisk opbakning og stærke, politiske visioner for at bruge kulturarven som en ressource til at skabe vækst.

Kulturarv som en del af en regional udviklingsstrategi handler først og fremmest om at skabe og fortælle historier om fællesskaber og nostalgi – to tendenser som er stærkt efterspurgt i dagens samfund. Dermed bliver en satsning på kulturarv også en indsats, der er med til at skabe øget bosætning og turisme.

Landsplanredegørelsen 2006 og landsbyernes frem

Hvorfor afgrænsning til landsbyer?

Nedgangen i folketal og erhvervsaktivitet sætter sit præg på bebyggelsen. Som rapporten "Ny dynamik i Danmarks yderområder" fastslår, er der steder i yderområdernes landsbyer, hvor bygninger fremstår misligholdte og forsømte, og hvor butikker, offentlige institutioner, skoler og foreninger er nedlagte og lukkede (Realdania, 2006). Der er stor forskel på landsbyerne, hvad bygningskvalitet angår, og der er selvfølgelig mange udmærkede boliger i landsbyerne, men der er også steder, hvor forfaldet giver et så negativt indtryk, at det skræmmer potentielle tilflyttere væk (Årø, Suenson og Andersen, 2005, s. 12). Strukturudviklingen i landbruget gør endvidere de landbrugsbygninger, som endnu ligger i landsbyerne, utidssvarende, og der er ikke plads til ombygning til landbrugsformål.

Den fysiske forslumning gør det sværere at vende udviklingen. Nedgangen rammer ikke kun den ejendom, der forlades, men også naboerne i landsbyen. Direkte, fordi de må leve med det fysiske forfald i omgivelserne, indirekte, fordi forfaldet gør det sværere at få gang i ny aktivitet.

Bygningsforfaldet ses naturligvis også i det åbne land uden for landsbyerne. Men her rammer forslumningen ikke naboerne i nær samme grad som i de sammenhængende bebyggelser. Desuden er mulighederne for ombygning til landbrugsformål større her end inde i landsbyerne. Nedgangen i landsbyerne er derfor mere oplagt for samfundet at tage fat på end nedgangen i huse og gårde i det åbne land.

Det skal indrømmes, at det ikke er helt præcist, hvilke bebyggelser der er tænkt på med ordet "landsby" i forbindelse med Miljøministeriets projekt. Hvad en landsby er er ikke veldefineret.

Rapporten "Ny dynamik i Danmarks yderområder" refererer definitionen fra Nudansk Ordbog: "En lille by på landet" og fra Ordbog over Det Danske Sprog: "En Samling Gaarde eller (og) Huse på Landet" (Realdania, 2006). Fra arkæologisk hold foreligger en lidt mere omfattende definition: "Et bondesamfund, der har bestået af mere end tre selvstændige økonomiske enheder (gårde f.eks.); de skal ligge tæt sammen, og det skal være dokumenteret, at de er samtidige, således at man må antage, at samfundet har kunnet fungere efter fælles regler." (Becker, 1977, s. 532). Ser man bort fra den historiske del af definitionen, kan man vel ud fra folketallet på gårde i tidligere tid oversætte det til et krav om mindst 40-50 indbyggere i en samlet bebyggelse for at tale om en

De dybere årsager til f.eks. afvandringen af unge har jo med uddannelsesmuligheder og jobudsigter at gøre, og her har selv det bedste sociale landsbynetværk meget lidt indflydelse. Alene at forklare vækst eller tilbagegang med lokale netværk indeholder jo også påstanden, at "de er selv ude om det" i de landsbyer, hvor det går tilbage, hvorved man kommer til at se bort fra de grundlæggende samfundsmæssige drivkræfter, som trækker livet ud af yderområdernes landsbyer.

Der kan naturligvis godt være fordele ved at lære af små byer, som klarer sig godt i yderområderne. Man må bare ikke forvente, at denne læring vil vende totalt op og ned på den regionale udvikling.

Den økonomiske baggrund

Der er mange indtægtskilder, som bidrager til at sikre, at den økonomiske situation i landsbyer og yderområder ikke er meget ringere end landsgenemsnittets. De lokale erhvervsindtægter er måske nok noget lavere end andre steder, men de suppleres i vidt omfang af indkomstoverførsler til grupper, som er helt eller delvist uden for arbejdsmarkedet. Hertil kommer de mellemkommunale udligningsordninger og statslige bloktilskud, som bidrager til at holde det offentlige serviceniveau oppe, og EU's landbrugspolitik, som omfordeler skatteyderpenge til bønderne.

Der er således ikke noget akut økonomisk problem i yderområderne. Derimod kan der blive tale om, at de nævnte økonomiske bidrag fra andet end erhvervsindkomsten kan stagnere som følge af skat-testop og reduktion af støttemidlerne til landbrugspolitikken.

Der er derfor et behov for at gøre noget. Men man må ikke have alt for høje forventninger til, hvad man

kan opnå. Vi lever i et samfund, hvis erhvervsmæssige dynamik med indtjening som mål og konkurrence som middel har en indbygget tendens til at skabe geografiske uligheder. Det gælder ikke mindst i en tid som denne, hvor nye erhverv, produktionsformer og jobtyper vokser, mens tidligere velkonsoliderede positioner uddør eller udflyttes.

Hvad skal man ikke gøre?

Det faktum at landsbyerne (og landdistrikterne i det hele taget) er i en væsensforskellig situation og udvikling i de forskellige dele af landet, betyder, at en indsats for at fremme udviklingen i landsbyer med tilbagegang må være geografisk specifik og ikke af landsdækkende karakter. Et initiativ til fremme af

resultater. Ganske vist flytter folk i disse år længere og længere væk fra deres arbejdsplads. Men nogle yderområder er alligevel for langt borte (Miljøministeriet, 2006, s. 65).

Helårsbosætning af pensionister

Landsplanredegørelsen betoner, at en satsning på bosætning af pensionister i nogle tilfælde kan give succes. Det forudsætter store naturkvaliteter, herunder steder med ro og uforstyrrethed og/eller en lokal kulturarv i form af bevaringsværdige og fredede bygninger eller by- og landskabsmiljøer, der synliggør vores forhistorie. Måske skal en sådan strategi også suppleres med særlige tilbud om service til ældre (Miljøministeriet 2006, s. 65).

Fritidsbosætning i helårshuse

Der er voksende efterspørgsel efter fritidsboliger. Specielt steder med store natur-, landskabs- eller bebyggelseskvaliteter. Derfor er der også et pres for at kunne bruge helårsboliger som fritidsboliger. Der kan dels være tale om steder, hvor helårsboliger bliver ledige som følge af fraflytning, dels om nye boligområder i byzonerne, hvor kommunerne fritager de nye huse for bopælspligt. Det er givet, at et tilskud af beboere i dele af året kan forbedre kundegrundlaget og indkomstniveauet lokalt (Miljøministeriet, 2006, s. 64 og 90).

At satse på fritidsbosætning i helårshuse er dog ikke problemløst: Afgørende er at sikre kvaliteten i landskabet og livet i bebyggelsen, og der må derfor ikke være for mange fritidsboliger. Desuden skal det lokale serviceapparat være så bredt, at det kan imødekomme efterspørgslen efter i det mindste en bred vifte af dagligvarer, og det forudsætter ofte bebyggelser, som er større end landsbyer. Strategien har endvidere den ulempe, at hvis den har succes, bevirker den store prisstigninger på fast ejendom, der kan gøre det svært for de lokale at skaffe sig en bolig.

Turisme

For at fremme væksten i svage områder er landets sommerhusområder blevet udvidet med arealer til ca. 6.500 sommerhusgrunde, hvoraf halvdelen ligger i yderområderne.³ Men derudover stagnerer den

